

Sulu boya rəsmlərinin bərpası və qorunması prinsipləri

Hər bir xalqın mədəni irsi, tarixi və mədəniyyəti ümumbaşarı sivilizasiyanın tərkib hissəsidir. Azərbaycan xalqının zəngin bədii-tarixi irsi, bu avazsız xəzinənin respublikamızın muzeylərində toplanan nümunələri ilə dünya incəsənəti kolleksiyaları dəyərli milli sərvətlərimizdir. Bəla sənət əsərlərinin qorunması və bərpası böyük dövlət və ictimai əhəmiyyət kəsb edir...

Cənubi Qafqazda yeganə olan və peşəkərliliklə fəaliyyət göstərən Muzey Sərvətlərinin və Xatirə Əşyalarının Elmi Bərpa Mərkəzinin vəzifələrinə də Azərbaycanda mövcud olan müzey kolleksiyalarının elmi bərpası və konservasiyası, eksponatların vəziyyətinə ardıcıl qulluq və nəzarət daxildir. Mərkəz hər il yüzlərlə incəsənət əsərini bərpa edib həyata qaytarır, onlarla yeni nəsillərin də tanışlığına şərait yaradır. Nadir tikmələr, geyimlər, xalça və xalça məmulatları, metalardan və keramikadan hazırlanmış eksponatlar,

müxtəlif dövrlərdə ərsəyə gəlmiş yağlı boya əsərləri, qədim və müasir qurular, sulu boya əsərləri, sənədlər və sair – bunlar hamısı bərpaçıların qızıl allarından keçib yeni ömür qazanır.

Qrafik əsərlərin bərpası mürəkkəbliyi səbəbindən digər növ incəsənət nümunələrinin bərpasından fərqlənir. Onlar öz fiziki-kimyəvi xüsusiyyətlərinə görə ətraf mühitin dağıdıcı təsiri qarşısında acizdir. Bəla əsərlər üzərində işləyərək bərpaçı müxtəlif müəllif təxayyülü, təqdimat tərzini və materialı ilə fərqlənən eksponatlarla üzləşir.

C.Cabbarlının "Dəd gəlini" tamaşasına sahənin dekorasiya eskizləri.
Müəllif: F.Üsək

C.Cabbarlının "Dəd gəlini" tamaşasına geyim eskizləri.
Müəllif: F.Üsək

Daha aydın təsəvvür üçün qrafikanın bir növü olan sulu boya rəsmlərinin bərpa üsulunu nəzərdən keçirək – bu, çətin, maraqlı bir əməliyyatdır və bərpaçıdan xüsusi bacarıq tələb edir.

Bərpaya qəbul olunan hər bir eksponatın əvvəl fotoları çəkilir, zədələrin təsvirləri alındıqdan dərhal sonra üzərində tədqiqat işi aparılır.

Optik böyüdücü şüşə – zərrab vasitəsilə vərəqlərin və rəng qatının vəziyyəti, eksponatın zədələri – yağ, rəng, pas ləkələri, haşərat ekskrementləri və sair diaqnozlaşdırılır.

Bərpaçıların işini çətinləşdirən, şübhə doğuran qüsurlar kimyəvi və fiziki laborator tədqiqatların köməyi ilə müəyyənləşdirilir.

Bərpaya daxil olan eksponatların daha ətraflı müayinəsindən ötrü vizual yoxlama ilə yanaşı, spektrin görünən sahəsindən lüminessent təhlil həyata keçirilir. Bunun üçün ultrabənövşəyi şüa yayan xüsusi avadanlıqdan istifadə olunur, eksponatlar ultrabənövşəyi şüa altında işıqlandırılır, yəni üzərində lüminessent təhlil aparılır. Lüminessent təhlil eksponatların dərin qatlarında yerləşən, adi işıq altında görünməyən kif ləkələrini və digər qüsurları, solmuş müəllif yazılarını aşkar edir.

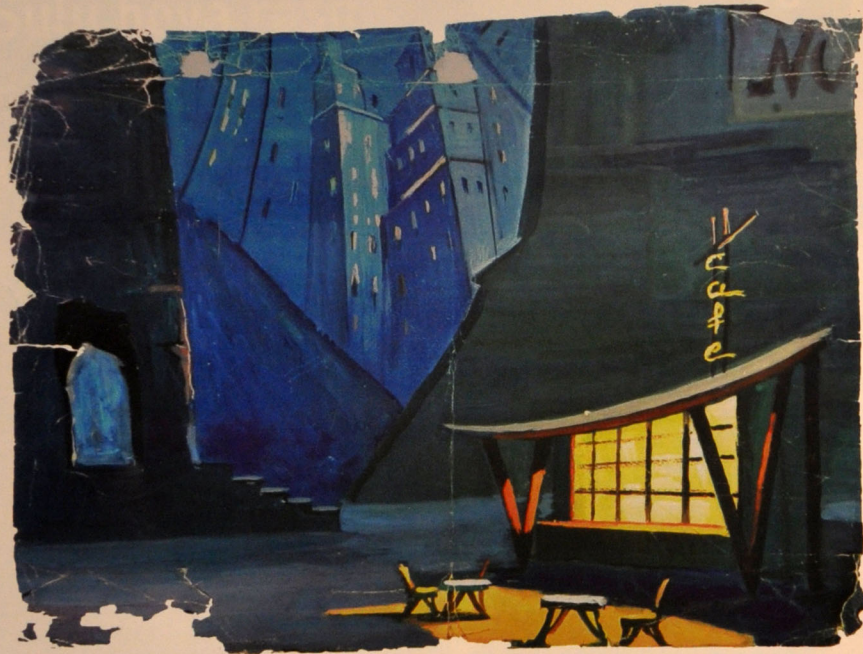
Qəbul olunan eksponatların kimyəvi-texnoloji, tarixi-sənətsü-nəsləşmə tədqiqatından sonra bərpa metodikası müəyyənləşdirilir və eksponat üzərində praktik iş başlayır. Bəla ki, əsərlər quru təmizləmə, rəng qatının bərkidilməsi, kimyəvi təmizləmə, yuyulma, neytrallaşdırma, dublirə, presləmə, tonvermə və bu kimi müxtəlif proseslərdən keçir.

Sulu boya eksponatlarının üzərində bərpa işi aparılmadan öncə rəng qatının suya davamlılığı yoxlanılır. Çünki əksər hallarda rənglər qeyri-sabit, kövrək olur. Bu zaman əsərlərin rəng təbəqəsinin bərkidilməsində qrafika şöbəsi 0,5 faizli təbii zülal tərkibli məhluldan istifadə edir.

Eksponatların bu məhlulla emalı iki üsulla aparılır: mayeni həvə tazyiqi ilə tox halına salıb sapalayan cihazla və ya pambıq piltaləri vasitəsilə.

Birinci üsul boyanın qeyri-sabitliyi, rəng qatının tökülməsi və qarbmaması zamanı gərəklidir. Bərkidici məhlul eyni istiqamətdə, nazik layla uzaq məsafədən əsərin üzərinə vurulur.

Eksponatın rəng səthinin vəziyyəti stabil olarkən və toxunulmasında mümkün verəndə bərkidilmə prosesi ikinci üsulla – 0,5%-li təbii zülal tərkibli məhlulda isladılmış pambıq piltaləri vasitəsilə aparılır. Bu əməliyyat əsərin hər sahəsinə yalnız bir dəfə toxunmaq şərti ilə reallaşdırılır.

barpadan əvvəl

Əsar qurduqdan sonra onun bərkimə dərəcəsi yoxlanılır, ehtiyac duyulduqda proses bir daha təkrarlanır. Rəng qatı bərkidildikdən sonra tərtib olunan bərpə tapşırığına əsasən, sulu boya rəsmləri üzərində bərpə tədbirləri ardıcılıqla davam etdirilir.

Sulu boya rəsmlərinin qorunması prinsiplərinə də nəzər yetirək.

Sulu boya rəsmlərinin dağılıb xarab olmasının ən mühüm zəhəri səbəbləri aşağıdakılardan ibarətdir:

- temperatur və rütubət normalarının kəskin dəyişməsi və pozulması;
- işığın zərərli təsiri;
- havanın zərərli qazlarla, his və tozla çirklənməsi;
- bioloji ziyanvericilər;
- rəsmlərin hazırlanmasında davamsız materiallardan istifadə edilməsi;
- rəsmlərə (mexaniki surətdə zədələnməyə aparən) etinasız münasibət;

– rəsmlərin muzeyə daxil olmasından əvvəl və muzeyin özündə təlimata uyğun qorunmaması və onlardan düzgün istifadə edilməməsi.

Əsarlər həmçinin sərşəstəş və ya ehtiyatsız aparılmış bərpə nəticəsində, yaxud bərpənin vaxtında aparılmaması ilə əlaqədar da xarab ola bilər.

“**Temperatur-rütubət rejiminin qeyri-sabitliyi, mövsümün kəskin temperatur dəyişmələri və gündəlik artıb-azalmaları sulu boya rəsmlərinin köhnəlməsinin əsas səbəblərindəndir. Havanın nisbi rütubəti 50 faizdən aşağı olduqda hidroskopik (nəm çəkən) kağız eksponatları elastikliyinə itirir, qabarıb əyilir, çatlayır, üzərində qatlar əmələ gəlir. Normal mühafizə üçün temperatur +18°C, təqribi rütubət – 55+5% nəzərdə tutulur.**

Q. Qarayevin "İldırım yolları" tamaşasına sahənin dekorasiya eskizi.
Müəllif: I. Seyidova

barpadan sonra

Həmçinin sulu boya rəsmləri təbii işığın təsirindən qorunmalıdır. Ümumiyyətlə, bütün qrafika növləri, kitablar, alyazma materialları və sair üçün işıqlandırılma həddi 50–75 lüks həcmində olmalıdır. Sulu boyalar da işığın təsiri altında çox tez solub rəngləri bozalar. Ekspozisiya zamanı sulu boya rəsmlərini günəş şüalarının və işığın birbaşa düşməsindən qorumaq lazımdır.

Sulu boya rəsmlərinin qorunub saxlanması xeyli dərəcədə onların bioloji zədələnmədən mühafizəsinin təşkilindən aslıdır. Belə zədələnmələri mikroorqanizmlər, göbələklər, həşəratlar törədir.

Sulu boya eksponatları muzey fondlarında mühafizə edildikləri qovluqlarda 30-dan çox olmamaq şərti ilə yeşiklərdə qablaşdırılır.

Həmçinin tozdan qorumaq məqsədilə onları mütəhərrik rəfli bağlı dolablarda mühafizə etmək lazımdır. Əsarlərin yerlərini dəyişmək və bükmək üçün mikalent kağızdan, yaxud kalkadan istifadə tövsiyə olunur. Əsarlərin salındığı paspartu onların qoyulacağı qovluğun ölçüsünə uyğun gəlməlidir.

Həşiyələnmiş, yaxud çərçivəyə salınmış akvarellər xüsusi dolablarda saxlanılmalıdır; belə dolabların rəflərində sıx-sıx quraşdırılmış şəquli arakəsmələr olur və həmin arakəsmələr əşyaların bir-birinə toxunmadan dayanmasına imkan verir.

Muzeylər öz fəaliyyətlərində eksponatların qorunma prinsiplərini əsas tutur. Kolleksiyaaların qorunma vəziyyətinə görə muzey sahəsində çalışan hər bir əməkdaş məsuliyyət daşıyır.

Cəmiyyətimizin mədəni və tarixi dəyərləri bizə əmanətdir və ümudə borcumuz bu əmanəti sonrakı nəsillərə ötürməkdir. Keçmişimizi gələcəyimiz üçün qorumaq bizim əsas məqsədimiz olmalıdır.

Ülviyyə Şirinova,
MSXƏEB mərkəzinin
elmi-tədqiqat şöbəsinin müdiri,
qrafika üzrə bərpəçi-rəssam.